

Fri konkurrens – de stora bara växer, de små krymper

Ofta talas det om den fria konkurrensen och om hur viktigt det är att den finns. I själva verket har fri konkurrens aldrig funnits, och kommer aldrig att finnas. Innehållet i den fria konkurrensen slås alltid fast av politiska beslutsfattare och enligt det för tillfället gällande samhällsklimatet. Men ju friare konkurrensen är, desto större nytta drar de "stora och starka" av den, för det är ju de stora som har förmågan att utnyttja de övrigas svagare ställning. Det är därför som konkurrensen måste ges ett skydd i någon form, om inte all nytta ska hamna i ett fåtals händer. Ett bra exempel på detta är det som skedde i Ryssland på 1990-talet efter Sovjetkollapsen, när aktiemarknaden släpptes fri. I princip hade då alla medborgare möjligheter att skapa sig förmögenheter, men det dröjde inte länge förrän ett fåtal skodde sig och blev det vi kallar oligarkerna. Med andra ord var det bara några utvalda som lyckades dra nytta av den fria konkurrensen.

Trots att jag själv är för fri konkurrens så är det uppenbart att den behöver begränsas på något sätt, eftersom rejäl konkurrens står i strid med människans grundkaraktär. Utgångspunkten för den mänskliga karaktären är att ingenting är tillräckligt, utan det gäller att skaffa sig mer, också trots att man redan fått mycket. Och ju starkare en persons ställning är, desto mer utnyttjar han eller hon sin ställning. En del har denna makt i politiken, andra har den som ledare av multinationella eller nationella storbolag eller börsbolag, och några har makt exempelvis inom fackföreningsrörelsen ledningsorgan. Gemensamt är att man utnyttjar sin makt för att stärka eller åtminstone bibehålla sin ställning. Och allra farligast är en makthavare som ser sin position hotad. I ekonomiska frågor leder det här i allmänhet till att man motsätter sig alla slags reformer och förändringar, eftersom sådant kan leda till att personens maktposition försvagas.

Själv tvingas jag ofta konstatera att människan är sniken, kortsynt och ambitiös i egen sak. Lyckligtvis påverkas beteendet också av andra mänskliga egenskaper, som ärlighet, medkänsla, självrespekt,

pliktkänsla, kärlek och ibland rentav en vilja att arbeta för det gemensamma bästa. Det händer emellanåt att de sistnämnda egenskaperna starkare styr det mänskliga beteendet än de först nämnda. Tragiskt nog är det dock, särskilt i frågor som gäller ekonomi, ofta de förstnämnda som blir dominerande.

Placerandet i börsbolagsaktier är ett enkelt men mycket målande exempel på hur människans tankevärld innerst inne fungerar. Vi investerar kapital i aktier och när det är gjort hoppas vi på en snabb värdeökning, för att vi ska kunna sälja aktierna med bästa möjliga vinst. Om ett börsbolag går trögt och gör förluster, så ligger det nära till hands att vi lämnar det sjunkande skeppet omedelbart, för att vår investering ska räddas med så små förluster som möjligt.

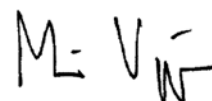
Börsbolagens avlönade chefer, (styrelseledamöter medräknade), handlar ofta på kort sikt: de är väl medvetna om att deras uppdrag ändå är kortvarigt och på bestämd tid. Därför är det för dem viktigt att maximera bolagets vinst på så kort tid som möjligt. Och om det lyckas så har ju särskilt de avlönade direktörerna ökade möjligheter att häva in stora summor bl.a. i form av optioner (låt vara att också aktieägarnas vinst växer). Och ifall det finns behov, effektiviserar bolagen sin verksamhet på sätt eller annat, för att få till stånd vinster.

Det är klart att begränsandet av konkurrensen på de nuvarande, så kallade globala marknaderna, är besvärligt, om inte närapå omöjligt. Men om allt får fortgå som hittills så blir de stora bolagen bara större, medan de små bolagen köps upp för att inte störa marknaden för de större, eller så krymper de bara annars.

Vårt samhälle är tyvärr i ganska hög grad byggt upp så att besluten fattas med hänsyn till de stora börsbolagens och deras kortvarigt avlönade chefers behov. Motiveringarna från bolagens ledning är mycket likartade och går på linjen att "det här är en nödvändighet om vi vill vara med på den fria globala marknaden". Samtidigt förbises familjeföretagen behov och

synpunkter; beslutsfattarna lyssnar i första hand på börsbolagens direktörer och på en del "gurun" inom finansvärlden. Om man ändå planerar reformer som kan vara till nytta för familjeföretagen, så torpederas de om inte förr så när de motarbetas av vissa myndigheter eller stoppas av fackföreningsrörelsen. Ändå förväntar sig beslutsfattarna att familjebolagen ska sysselsätta så många människor som bara möjligt och bära upp vårt samhälle, samtidigt som börs- och placeringsbolagen flyttar verksamheten till utlandet och låter de största vinsterna gå i egen ficka.

Sarkastiskt kan vi fråga oss om hundratusentals små, medelstora och stora familjebolag i världen faktiskt fogligt accepterar sitt öde? Har deras ägare insett att deras praktiskt taget enda möjlighet att göra vinst är att placera sina medel i de stora börsbolagen i väntan på värdeökning? Att de fortsätter med att driva sina familjeägda företag och ger folk arbete bara av gammal vana, för att ha något att göra?

Mika Väyrynen

